

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Postavení žen v turecké společnosti

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

OBSAH

1 ÚVOD	4
2 ISLÁM V TURECKÉ SPOLEČNOSTI	6
2.1 POČÁTKY	6
2.2 CHALÍFÁT A ZAČÁTEK KONCE	7
2.3 REFORMAČNÍ SNAHY V OSMANSKÉ ŘÍŠI, CESTA K SEKULARIZACI	7
2.4 20. STOLETÍ A ATATÜRKOVA ÉRA	8
3 ŽENY V TURECKÉ HISTORII	10
3.1 OBDOBÍ SELDŽUCKÝCH TURKŮ, DEZINTERPRETACE KORÁNU	10
3.2 SULTANÁT ŽEN A PRVNÍ EMANCIPAČNÍ VLNA V OBDOBÍ TANZIMAT	10
3.3 NOVÝ POHLED NA ATATÜRKOVY REFORMY	11
4 TURECKO-EVROPSKÉ NÁMLUVY A JEJICH DOPADY NA PRÁVA ŽEN	13
4.1 ZAČÁTKY TURECKÉ SNAHY O INTEGRACI.....	13
4.2 TŘETÍ EMANCIPAČNÍ VLNA	13
4.3 ZNOVUOBNOVENÍ VZTAHŮ	14
4.4 LUCEMBURK A HELSINKY	14
4.5 NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK A JEHO PŘÍNOSY	15
4.6 NOVÝ „EVROPSKÝ“ TRESTNÍ ZÁKONÍK A JEHO PŘÍNOSY	16
5 ŽIVOTY ŽEN V MODERNÍM TURECKU.....	19
5.1 DOMÁCÍ NÁSILÍ A TZV. VRAŽDY ZE CTI.....	19
5.2 VZDĚLÁNÍ A ZAMĚSTNANOST.....	20
5.3 OBRAZ ŽENY NA VEŘEJNOSTI	22
6 ZÁVĚR.....	24
7 PŘEHLED POUŽITÝCH PRAMENŮ	26
7.2 LITERATURA	26
7.2 INTERNET.....	27

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VII. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracovala samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK.

V Praze dne 10. dubna 2014

.....

Mocková Eliška

1 Úvod

Pozornost politiků, médií i široké veřejnosti stále poutá problém přístupu Turecké republiky do Evropské unie. Stát rozštěpený mezi Evropu a Asii se o zapojení do evropské integrace pokouší již od roku 1959. Nehledě ke sporům s Kyprem¹, geopolitickému regionu,² či postoji ke kurdské menšině, jedním z předmětů neshody zůstává i samotná legislativa.

Turecko se dlouhodobě vyrovnává se silným vlivem dvou výrazně odlišných kultur. Zvláště v dnešní době globalizace si tento jev pozornost zaslouží, protože je více než pravděpodobné, že to, s čím se vyrovnává Turecko, se brzy stane realitou i pro další státy. Tento fenomén je zajímavý i tím, že se dotýká nejpodstatnějšího „vývozního artiklu“ západní kultury, lidských práv.³ Evropská unie obviňuje Turecko z jejich nedostatečného zajištění. Protože není v možnostech této práce důkladně zachytit všechny záležitosti, ve kterých se tyto dva světy v otázce lidských práv rozcházejí, práce se bude zabývat jednou skupinou, která bývá tradičně ve svých právech na Blízkém východě krácena, a to jsou ženy.

Práva žen naráží na další rozpor v této rozporné zemi. Turecko je od dob Mustafy Kemala sekularizovaným státem. Poslední dobou však více jen na papíře. Celkem zde žije 99,7% obyvatel islámského vyznání. Islám, mezi jehož základní principy patří i nerovnost pohlaví a netolerance vůči nemuslimům, je náboženství, které se neodbývá v mešitách, ale snaží se podmanit si všechny aspekty lidského života, soukromého i veřejného. Tuto charakteristiku si s sebou nese po staletí od svého vzniku. Kvůli charakteru ideologie stojí islám v opozici vůči sekulárnímu státu, a s konstantně sílící pozicí v současném Turecku je obtížné označovat je za plně sekularizovaný stát. Proto také sílí snahy o jeho „druhou sekularizaci“. Připomeňme si nástup strany AKP⁴, která začala svou vládu tažením proti

---

¹ *Turecko okupuje jeho severní část již od roku 1974.*

² *Zejm. Sýrie, která se ani po třech letech občanské války nezdá být blíže míru.*

³ Více v: COHEN, Joshua. *Předpoklady kulturního dialogu o lidských právech*. In: Interkulturní dialog o lidských právech. Překlad Alena Bakešová. Praha: Europrint, a.s., Praha, 2008, 13 - 48.

⁴ *Strana spravedlnosti a rozvoje*

výrobci vepřového masa.⁵ V současnosti však hrozí závažnější zásahy islamistických politických vůdců do chodu státu i běžného života lidí.

Cílem práce je snaha zorientovat se v současné situaci tureckých žen. Důraz je kladen na právní situaci, ale také faktické postavení ve společnosti. K jejich zjištění poslouží zejména vývoj právní úpravy v zemi a jeho hodnocení ze strany Evropské unie ve formě zpráv Komise EU. Pro analýzu reálné situace čerpám ze zpráv lidskoprávních organizací a obrazu v médiích.⁶ Práce má tedy výrazný přesah do politologie a sociologie.

Úvodní část je zaměřena na shrnutí dějin islámu kvůli důkladnému porozumění kontextu, jelikož se jedná o nejvlivnější prvek působící na postavení žen v Turecku. Následuje shrnutí role žen v historii, popis emancipačních vln a výsledky těchto snah. Dále a zejména se práce zabývá zlepšením v postavení žen na základě snahy o naplnění požadavků pro vstup do EHS/EU po roce 1959. V závěru se pokusím vyhodnotit, zda a jak se liší pozice tureckých žen od těch evropských.

---

⁵ Tento „vepřový incident“ má zajímavé politické pozadí. Vepřové maso v Turecku značí odpor sekulárních vrstev vůči sílícímu útlaku ortodoxních muslimů. Snaha o ukončení jeho prodeje je i snahou o potlačení politického odporu.

⁶ Zejm. BBC, The Guardian, Hürriyet Daily News, Today's Zaman

2 Islám v turecké společnosti

„Stále méně lidí dnes věří, že jedinec může být dobrý muslim a zároveň i dobrým občanem Turecké republiky.“⁷

2.1 Počátky

Islám se na území dnešního Turecka nedostal při islámské expanzi v 7. a 8. století. Území Malé Asie, tehdy náležející k Byzantské říši, dokázalo vzdorovat. Podlehlo seldžuckým Turkům až po bitvě u Mantzikertu v roce 1071. Ti položili kulturní a náboženské základy moderního Turecka. Jejich vlivem se v zemi uchytila sunnitská forma islámu, která zde dominuje dodnes (72%)⁸.

Seldžucká říše se záhy rozpadla na řadu samostatných sultanátů, z nichž nejdéle vytrval sultanát Rumský,⁹ který pak tvořil jádro Osmanské říše. Počátkem 13. století i on prošel krizí a fakticky se dostal pod nadvládu Mongolské říše, která zde dosazovala panovníky. Kvůli Mongolské invazi se na území dostaly i kočovné kmeny z Asie, zejm. Oguzové, kteří byli seznámeni s arabskou kulturou a vyznávali islám. Jejich náčelník Osman I. Gází se roku 1299 prohlásil za vládce Rýmského sultanátu a stal se tak zakladatelem Osmanské říše.

---

⁷ STARR, J. *Law as metaphor: from Islamic courts to the Palace of Justice*. Albany: State University of New York Press, 1992.

⁸ SOUCEK, Svatopluk. *A history of inner Asia*. New York: Cambridge University Press, 2000.

⁹ Encyclopaedia Britannica: The Seljuqs of Anatolia. *Encyclopaedia Britannica*. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/22897/Anatolia/44367/The-Seljuqs-of-Anatolia?anchor=toc44367>

2.2 Chalífát a začátek konce

Islám se stal oficiálním náboženstvím nově vzniklé Osmanské říše. Po roce 1517, kdy sultán Selim I. dobyl Egypt, na vládce Osmanské říše přešel titul chalífy, vládce Ummy¹⁰. Chalífa je titul užívaný nástupci proroka Mohameda, značící nejvyšší duchovní autoritu islámu. Sultán získal vliv nejen na vlády ostatních islámských států a jejich ekonomiky, ale také právo vydávat zákony, tzv. kanuny¹¹, které měly doplňovat islámské právo. Po dosažení vrcholu v 16. století, co se územní expanze a centralizace moci v říši týče, nastal úpadek. 17. století v Osmanské říši probíhalo ve znamení válečných neúspěchů, vlády slabých panovníků, oslabení státního aparátu a hospodářských krizí.

Příčina je spatřována právě v islámu. V době vzniku a počátečního rozmachu reagovala zdejší kultura na dění v okolí, učila se od jiných kultur a sama sebe modernizovala. Později, díky válečným úspěchům, hospodářskému rozmachu a paralelnímu úpadku Evropy, získali Osmané pocit superiority a pohrdání vůči ostatním. S tímto staletím pěstovaným paradigmatem tedy neshledali potřebným modernizovat zemědělství, průmysl či armádu, nebo reorganizovat státní správu.¹² Paradoxně, jak upozorňuje nejen Shaw¹³, tyto události pozici islámu ještě upevnily. V 18. a 19. století, kdy stát přestal plnit své základní funkce, přebíraly je lokální duchovní autority. Tito duchovní na sebe postupně vážali soudcovské pozice, řízení okresů, výběry daní i organizaci bezpečnosti.

2.3 Reformační snahy v Osmanské říši, cesta k sekularizaci

Situaci se pokusili jednotliví vládci řešit reformami, až když Osmanská říše již dávno byla oním „nemocným mužem Evropy“. Po roce 1718 říše prodělala první reformní hnutí, tzv. Čas tulipánů. Sultán Ahmet III a velkovezír Ibrahim Pasha se snažili reformovat ekonomiku a kulturní život. Jejich reformy však cílily více na obraz Osmanské říše v zahraničí, než na

¹⁰ Označení pro celosvětovou muslimskou obec.

¹¹ Encyclopaedia Britannica: Kanun. *Encyclopaedia Britannica*. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/311566/kanun>

¹² LEWIS, B. *Some Reflections on the Decline of the Ottoman Empire*. Studia Islamica. 1958. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1594978?origin=crossref>

¹³ SHAW, S. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*. Cambridge University Press, 1976.

vnitřní problémy, které nakonec vedly k neúspěchu. Ahmet III. byl sesazen a velkovezír İbrahim zabit.¹⁴

Druhá vlna reformem, tzv. období Tanzimat proběhla v 2. pol. 19. stol., v návaznosti na uvolnění ve společnosti po likvidaci janičářů v roce 1826, elitní části armády, která se spolu s duchovenstvem stavěla proti jakýmkoliv reformním snahám. Cílem byla reforma soudnictví, hospodářství, školství a úředního aparátu říše. Tyto snahy značně podporovali intelektuálové, volající po ústavě a moderním státu, nazývaní Mladí Osmané.

V roce 1856 vyšel reformní edikt Hatt-i humayun, který přinesl novou organizaci byrokracie, a zlepšil postavení nemuslimů. Židé a křesťané získali v podstatě autonomii, vykoupenu vyššími daněmi a jinými omezeními.¹⁵ Období Tanzimat vyvrcholilo roku 1876, kdy vznikla první konstituce sultána Abdulhamida II. Konstituce v zemi poprvé zavedla přelomovou rovnost všech subjektů nezávisle na vyznání. Během dvou let však sultán opět zrušil čerstvě ustanovený Parlament, zavedl autoritativní vládu a ústavu odvolal.¹⁶

U reformem z období Tanzimat se zdůrazňuje jejich dualistický charakter – touha zavést nové instituce, které by mohly napravit problémy, na druhé straně však nechuť vzdát se zaběhlých tradic a snaha zachovat islámské instituce v největší míře. Takto vznikají např. civilní soudy pro obchodní záležitosti či ad hoc sekulární trestní civilní soudy, kdežto rodinné právo a většina trestního práva zůstává výhradně záležitostí soudů náboženských.¹⁷

2.4 20. století a Atatürkova éra

Na počátku 20. století došlo k obnovení konstituce z roku 1876 pod vlivem hnutí ideově navazujícího na Mladé Osmany, nazývaného Mladí Turci. Ačkoliv hnutí docílilo svého předsevzetí a roku 1908 byla znovuzavedena ústava, nastalé období přineslo jen další rozčarování. Vláda se stala diktaturou Mladých Turků, kteří se zdiskreditovali arménskými masakry jednou ze svých nacionalistických frakcí, zpřísněním cenzury a neschopností stát

---

¹⁴ ERIMTAN, Can. *The Appearance of Saadabad: The Perception of the 'Tulip Age (1718-30)' and the Impact of the Ottoman-Safavid Rivalry*, 2008.

¹⁵ *Např. zákaz postavit si dům vyšší, než muslimové.*

¹⁶ NIYAZI BERKES, *With a new introduction by Feroz Ahmad. The development of secularism in Turkey.* London: Hurst, 1998.

¹⁷ STARR, J. *Law as metaphor: from Islamic courts to the Palace of Justice.* Albany: State University of New York Press, 1992.

efektivně modernizovat. Součástí této neúspěšné národní revoluce se stala i debata vztahu náboženství a nacionálního cítění mezi intelektuály. Nebylo však pochyb, že islám dále zůstane základním prvkem státu.¹⁸

Po 1. světové válce došlo ke krizi národní identity. Nikdo si nebyl jist, jak stát rekonstruovat. Nejvýraznější proudy tvořili islamisté a nacionalisté. Radikální islamistické elity si přály vytvoření islámského národa. Ty se ovšem během války zdiskreditovaly kolaboracemi a zásahy do vojenské strategie, které se projeví na neúspěších armády. Nacionalisté měli snadnější pozici, jelikož se jejich čelním představitelem stal Mustafa Kemal. Hrdina od Gallipole a velitel povstání proti Sèvreské smlouvě se ujal nesnadného úkolu přivést zemi do 20. století.

Dopomoci k modernizaci mělo i zrovnoprávnění žen s muži ve snaze zdvojnásobit úsilí na obnově země. Ačkoliv zlepšit životy žen nebylo tak cílem, jako prostředkem pro modernizaci státu, ženám se dostalo mnohých zlepšení - zákaz šárie, zavedení občanského zákoníku, zrušení polygamie, zavedení civilního sňatku, povolení iniciovat rozvod a rovnost žen a mužů před soudem, od roku 1934 i právo volit.

Základem procesu modernizace se stala často i násilná sekularizace státu „shora“. Zrušení chalífátu v roce 1924 bylo jasným prvním signálem. Oficiálně pak začala roku 1928 dodatkem k ústavě odstraňujícím formulí, označující islám za státní náboženství sekularizace a pokračovala dalšími reformami.¹⁹ Atatürkova vláda zároveň bývá často označována za diktaturu, opírající se o armádu. Proto není obtížné pochopit, že tato snaha změnit mentalitu národa během generace nemohla být plně úspěšná, a že od jeho úmrtí v roce 1938 a zejm. od konce II. světové války dochází k postupné opětovné islamizaci.

---

¹⁸ STARR, J. *Law as metaphor: from Islamic courts to the Palace of Justice*. Albany: State University of New York Press, 1992.

¹⁹ Zákaz nošení rudých čepici, používání náboženských titulů...

3 Ženy v turecké historii

3.1 Období seldžuckých Turků, dezinterpretace Koránu

Navzdory mýtům islám v době svého vzniku postavení tehdejších žen nezhoršil. Naopak, v 7. století jim zaručoval jistá podstatná práva. Ženy směly zasahovat do výběru svého manžela, dále získaly možnost rozvodu, podíl na dědictví doplňující věno a právo na vzdělání. Korán také zakázal do té doby rozšířený jev, zabíjení novorozenečků děvčátek.

Přesto, vinou nesprávných interpretací Koránu a vyzdvihováním jeho represivních částí, došlo k odebrání těchto práv a výraznému zhoršení pozice. Ženy byly zbaveny práva na rozvod, to bylo garantováno pouze mužům. Polygamie ze strany muže byla považována za legitimní. Prosazovala se segregace pohlaví, jakož i zahalování tváří žen. Ženy byly zkráceny v dědických právech²⁰. U soudu svědectví dvou žen odpovídalo svědectví jednoho muže. Teoreticky měly ženy právo nakládat se svým majetkem dle vlastní vůle, v praxi se jednalo spíše o výjimky.

Ženám byla tudíž zcela zapovězena sféra veřejná, tj. zaměstnání, školství, náboženství či podíl na státní správě. Tento fakt není v historii překvapivý, situace se příliš nelišila např. od Evropy ve středověku. Rozdíl lze pozorovat, co se týče sféry soukromé. Princip polygamie zde byl jasným symbolem podřazenosti žen. Zatímco monogamie křesťanského světa zajišťovala alespoň jakousi úctu, v islámském světě se žena stala „velbloudem bez hrbů“. Také život v domácnostech zahrnujících téměř celý rod byl založen na přísné hierarchii, kde ženám byla vymezena nižší pozice. Nutno dodat, že na udržování této hierarchie se často podílely i samotné ženy, kdy starší ženy podřizovaly své chování nadřazeným mužům a na druhou stranu využívaly své nadřazenosti nad mladšími.

3.2 Sultanát žen a první emancipační vlna v období Tanzimat

Tato situace se po staletí téměř neměnila. Důležitější roli sehrály ženy až v 16. a 17. století, kdy se o Osmanské říši hovoří jako o Sultanátu žen. Vlivem série slabých panovníků se na

---

²⁰ Tento fakt se někdy vysvětluje nutností zaopatřit jim věno, které dorovnávalo hodnotu, o kterou bylo sníženo dědictví.

moci výrazně podílela úzká skupina žen ze sultánova harému, zejm. matky následovníků trůnu, které často přebíraly faktickou vládu. Toto období se datuje od počátku vlády Sulejmana I. v roce 1520 až do vlády Mehmeda IV. v roce 1656, kdy se moci chopili velkovezírové z rodu Köprülü. Tato perioda se nijak neodrazila na zlepšení postavení či vnímání žen generálně, většina odborníků ji vnímá jako odchylku ze zavedeného vzoru.²¹

V reformním období Tanzimat se vedly diskuze o postavení žen a jejich přístupu ke vzdělání v souvislosti s plánovaným převzetím francouzského Code Civil z roku 1804. Islamistické špičky se však postavily na odpor, a tak nakonec k převzetí nedošlo. V tomto období však vzniklo první emancipační hnutí žen, žádající rovnoprávnost. Začínají také organizovaně vnikat ženské skupiny, vzájemně se podporující a pomáhající ženám v nesnadných životních situacích. Vychází ženské časopisy, diskutující „ženskou otázku“. Ačkoliv se právně nijak postavení žen nezlepšilo, vznikl zde předpoklad pro budoucí změny.²²

3.3 Nový pohled na Atatürkovy reformy

Debata o vládě Atatürka, která dříve z pocitu vděčnosti nebyla nastolena, je poslední dobou vedena i ze strany žen. Tak i různá feministická hnutí v Turecku hodnotí Atatürkovo období jako vojenskou diktaturu. Poukazují na jeho reformy jako na způsob tvorby moderní patriarchální rodiny, které v důsledku způsobily omezení emancipace žen. Reformy vytyčily emancipaci hranice, které nebyly překročeny až do 80. let 20. století. Tak mužům nadále zůstala svrchovanost nad ženami v podobě statutu hlavy rodiny. Pracovat mimo dům nebo vycestovat do zahraničí bez svolení manžela či jiného mužského příbuzného také nebylo možné.

Jak zdůrazňuje i Gündüz²³ reformy probíhaly v limitech toho, jak byly považovány za přínosné pro politickou situaci. Proto se dochovaly záznamy politicky aktivních žen, které vystupovaly na veřejnosti jako symboly nové generace, avšak směly ve skutečnosti hlásat jen názory podporující nový režim a vyjadřovat mu vděčnost. Doma však stále nesměly porušit

---

²¹ PEIRCE, Leslie P. *The imperial harem: women and sovereignty in the Ottoman Empire*. New York: Oxford University Press, 1993., Studies in Middle Eastern history (New York, N.Y.).

²² ÇAKIR, Serpil. *Feminism and Feminist History-Writing in Turkey: The Discovery of Ottoman Feminism*. Aspasia, 2007.

²³ *Tamtéž*.

pravidlo segregace a podléhaly vlivu svých otcům či manželů. Proto také nejprve získaly volební právo do komunálních voleb v roce 1930, sféry považované za „rodinnou.“ Do parlamentu směly volit až po nátlaku na Atatürka v roce 1934.²⁴

Tyto úvahy ovšem neupírají přínos Atatürkem provedených reforem. Zejména na venkově se však mnohdy tyto reformy neprosadily až do pozdních 60. let.²⁵

---

²⁴ Encyclopedia of women and Islamic cultures. Editor Suad Joseph, Afsāneh Najmābādi. Leiden: Brill, 2003, 45 s. s. 146-147. ISBN 90-041-3247-3.

²⁵ STARR, June. *Law as metaphor: from Islamic courts to the Palace of Justice*. Albany: State University of New York Press, c1992, xli, 243 p. ISBN 07-914-0782-9.

4 Turecko-evropské námluvy a jejich dopady na práva žen

4.1 Začátky turecké snahy o integraci

Turecko od časů Atatürka praktikuje zahraniční politiku založenou na členství ve všech důležitých mezinárodních organizacích. O přidružení do celní zóny Evropského hospodářského společenství zažádalo v roce 1959, asociační dohoda byla podepsána roku 1963. Tzv. Ankar-ská smlouva vznikla jako reakce na vnitropolitické změny vyvolané přijetím nové liberální ústavy roku 1961, kladoucí důraz na lidská práva, zachovávající rovnost před právem, svobodu individua a sekularismus.

Poté vztahy ochladly, zejm. kvůli nenaplněnému očekávání Turecka. Na bod mrazu se situace dostala koncem 70. let a v roce 1980, kdy došlo v reakci na porušování lidských práv a nedemokratičnost již třetího vojenského režimu, který se dostal k moci od roku 1960, k pozastavení finanční podpory v roce 1982 i samotného sdružovacího procesu.²⁶ V roce 1982 snaha o stabilizaci situace vyvrcholila přijetím ústavy schválené referendem. Ústava navazovala na předchozí z roku 1961, avšak posílila pozici vlády, prezidenta i Národní rady bezpečnosti. Parlament byl tvořen pouze jednou komorou. Ústava stále zaručovala demokracii a lidská práva, ale kvůli extrémně silné pozici státu měla spíše autoritářský charakter.²⁷ EHS se k ní postavilo kriticky.

4.2 Třetí emancipační vlna

V 80. letech se také po emancipaci ve sféře veřejné dostává na sféru soukromou. Otevírají se témata jako domácí násilí, kontrola porodnosti či otrocká práce v rodinných firmách.²⁸ V roce

---

²⁶ BELCER, Adam. *Relations between Turkey and the European Union*. Centre for Eastern Studies, 73 - 88. CES Studies.

²⁷ Dostupné z: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_127495.pdf.

DAGI, Ihsan D., Kenneth A. SCHULTZ a Michael SMITH. *Democratic transition in Turkey, 1980–83: the impact of European diplomacy*. Middle Eastern Studies. 1996, vol. 32, issue 2, s. 65-83.

²⁸ "The Women's Movement in Turkey: From Tanzimat Towards European Union Membership", *Perceptions*. Journal of International Affairs, Vol. 9, Nr. 3, 2004.

1985 se Turecko rozhodlo v rámci obnovy své zahraniční politiky, vymanění se z izolace a pokusu o opětovné včlenění do Evropy, ale i v reakci na onu třetí vlnu emancipace, přijmout Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen. Úmluva definuje, co všechno představuje diskriminaci žen a navrhuje, jak tuto diskriminaci řešit.²⁹

4.3 Znovuobnovení vztahů

K obnově komunikace pak došlo v dubnu 1987, kdy Turecko podalo oficiální žádost o plné členství. V roce 1989 byla žádost na základě vyjádření Komise kvůli ekonomické i politické situaci v zemi zamítnuta. Integrovační snahy Turecka ani potom nepřestaly a v roce 1995 rozhodnutím Rady přidružení č. 1/95 s účinností od 1. ledna 1996 došlo k vytvoření společné celní unie.³⁰

Turecko dále pracovalo na svém image moderního státu, takže v roce 1993 se stala Tansu Çiller historicky první ženou ve funkci premiérky. Zlepšení ohledně práv žen jsou v té době pozorovatelná, i co se rozhodování soudů týče. Např. Ústavní soud roku 1996 rozhodl, že nevěra již nebude považována za trestný čin, který do té doby znamenal pro ženy odnětí svobody v řádech let.

4.4 Lucemburk a Helsinky

Další rána přišla záhy. Na zasedání Evropské rady v Lucemburku 10. – 12. 12. 1997 bylo Turecko opět odmítnuto s ohledem na ekonomickou a politickou situaci země. Zároveň však bylo rozhodnuto o udělení kandidátského statutu pro země východní a střední skupiny. Turecko pak úplně přerušilo politický dialog s EU a zaměřilo se na vnitřní situaci a sladění právního řádu s *aquis communautaire*³¹.

Od roku 1998 Komise vydává pravidelné zprávy o pokrocích země. V první zprávě mj. kritizuje diskriminační prvky v občanském zákoníku. Občanský zákoník z roku 1926 např. definoval muže jako hlavu rodiny, a tak mu dával hlavní slovo pro výběr domácnosti či

²⁹ OSN. CEDAW. In: United Nation Treaty Collection. 1979. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&lang=en

³⁰ *Vztahy EU a Turecka*. EurActiv.cz. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/link-dossier/turecko-a-eu>

³¹ *Souhrn všeho, čeho bylo v rámci evropských společenství dosaženo v oblasti právní úpravy, a to v nejširším smyslu.*

pro výchovu dětí, ale chválí tehdy vznikající novou občanskoprávní úpravu, která vychází z Kodaňských kritérií.³²

Dále zmiňuje problém domácího násilí a chválí Turecko za přijetí zákona č. 4320 o ochraně rodiny. Ten reaguje na dřívější výtku ze strany Komise ohledně enormního násilí na ženách, k němuž dochází často v rodině. Tento zákon, novelizovaný v roce 2007, umožňuje např. soudně nařídit povinnost vyklidit společně obývanou nemovitost. Jeho nedostatkem je, že se jakožto zákon „o rodině“ nevztahuje na oficiálně nesezdané páry, manželství uzavřená pouze podle církevního práva, nebo na rozvedené.³³

Obnovení vztahů přinesl v roce 1999 summit v Helsinkách. Ten vyvolal i nejrozsáhlejší novelu tureckého právního řádu. V říjnu 2001 prošla parlamentem novela ústavy pozměňující téměř pětinu všech ustanovení, např. čl. 41, jenž rozšiřuje ustanovení: „Rodina je základem turecké společnosti“ na „Rodina je základem turecké společnosti a je založena na rovnosti mezi manžely.“ Dále ukládá státu povinnost rodinu chránit – „zejména matku a děti“.

4.5 Nový občanský zákoník a jeho přínosy

Roku 2001 dochází ke schválení onoho občanského zákoníku připravovaného již od roku 1994. Ženská sdružení po něm volala již od 50. let, kdy bylo nerovné právní postavení definováno jako jeden z možných faktorů přispívajících k domácímu násilí, nehledě k tomu, že násilí páchané na ženách nebylo dlouho označeno za trestný čin³⁴. Zákoník přináší výrazné zlepšení v postavení žen.³⁵

Tak článek 124 občanského zákoníku mění dosavadní odlišnou spodní hranici pro uzavření sňatku ze 17 pro muže a 15 pro ženy na 18 let pro muže i ženy a i minimální zákonný věk je sjednocen pro obě pohlaví na 16 let. Dále článek 134 upravuje místo podávání žádosti o uzavření manželství z místa bydliště muže na místo bydliště jednoho z žadatelů.

³² Republic of Turkey. *Highlights of the new Turkish civil code with the regard to the Copenhagen political criteria*. In: Secretariat General for EU Affaires. 1998. Dostupné z: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Ii_ZausyCuEJ:insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/data/ab_turkiye/1.doc+&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

³³ 4320/1998. Turkey's Domestic Violence Law: Protection of the Family. Turkey: Law collection, 1998. Dostupné z: <http://play.learningpartnership.org/en/resources/legislation/nationallaw/turkey>

³⁴ European Union - Turkey. Regular report from the Commission on Turkey's. In: Commission's Regular reports progress towards accession. 1998. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/turkey_en.pdf

³⁵ *Turkish Civil Code*. In: Women for Women's Human Rights [online]. 200- [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: <http://www.wwhr.org/category/turkish-civil-code>

Článek 186 umožňuje rozhodovat manželům společně o místě bydliště a nahrazuje ustanovení z „muž je hlavou rodiny“ spojením „manželé řídí domácnost společně“. Ustanovení přisuzující manželovi povinnost hradit provoz domácnosti je nahrazeno oboustranným podílením se na výlohách. Nově mají oba manželé možnost právně zastupovat manželství (čl. 188), článek 189 k tomu dodává sdílenou zodpovědnost ve vztahu k třetím osobám. Ustanovení čl. 192 stanoví, že ani jeden z manželů nepotřebuje souhlas druhého při volbě povolání či podnikání. Toto ustanovení má obrovský přínos pro velkou část žen, které dosud nesměly pracovat. Čl. 336 pak přiznává stejná práva při výkonu práva na opatrovnictví nad dětmi a ruší tak pravidlo, že vůle otce je rozhodující.^{36 37} V roce 2004 byl pak v rámci rozsáhlé novelizace ústavy upraven i článek 10, aby odpovídal článku 20 ústavy EU. Nyní obsahuje ustanovení, že muži a ženy mají stejná práva a že stát má povinnost je uvést do praxe.

4.6 Nový „evropský“ trestní zákoník a jeho přínosy

Jedním z největších pokroků v procesu zrovnoprávnění bylo bezpochyby přijetí nového trestního zákoníku účinného od 1. června 2005. Evropská unie si jej vymínila jako kruciólní podmínku zahájení přístupových hovorů, které skutečně v říjnu 2005 začaly.³⁸ Trestní zákoník přinesl přes třicet pozměňovacích návrhů, které znamenaly výrazný krok směrem k rovnosti. Sexuální trestné činy, dříve definovány jako zločiny proti společnosti, byly označeny jako zločiny proti jednotlivci. Je odmítnuta patriarchální představa ženy jako článku společnosti a zákoník tak právně uznává vlastnictví žen svých těl. Pojmy jako cudnost, čest, veřejná mravnost nebo stud jsou vyloučeny a definice trestných činů jsou tak uvedeny do souladu s celosvětovými normami.

S tím úzce souvisí i změna v pojetí trestného činu znásilnění. To již nadále není vnímáno jako porušení cti, ale jako trestný čin spáchaný proti tělesné integritě jedince. Následkem této změny bylo kriminalizováno znásilnění v rámci manželství. Byly také

---

³⁶ Republic of Turkey. Hihglights of the newTurkish civil code with the regard to the Copenhagen political criteria. In: Secretariat General for EU Affaires. 1998. Dostupné z: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ii_ZausyCuEJ:insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/data/ab_turkiye/1.doc+&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

³⁷ 4721/2002. Turkish Civil Code. 2001. vyd. Republic of Turkey: Gazette No. 25192, 2001. Dostupné z: http://iglhrc.org/sites/default/files/Turkish%20Civil%20Code_2.pdf

³⁸ EU demand new Turkish penal code. In: BBC News. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3672834.stm>

odstraněny veškeré předchozí odkazy na konsensuální znásilnění, sexuální napadení a zneužívání, které dříve předpokládaly snížené tresty.

Tato změna vnímání umožnila i odstranění rozlišování mezi ženami vdanými/pannami a svobodnými/ne pannami, což v případě znásilnění první kategorie přinášelo mnohem přísnější tresty. Na toto oprostění definic sexuálních zločinů od abstraktních pojmů morálky a cti se také váže zrušení ustanovení, které dříve legitimizovalo znásilnění a únos v případě, že pachatel byl ochoten uzavřít s obětí manželství. Sexuální obtěžování na pracovišti se stává trestným činem, tresty za sexuální trestné činy jsou oproti předchozímu výrazně zvýšené. Definice znásilnění byla rozšířena, aby zachytila všechny formy sexuálního chování porušující tělesnou integritu člověka.

Zabíjení ve jménu zvykového práva bylo definováno jako vražda s přitěžující okolností. Článek 462 původního tureckého trestního zákoníku z roku 1926 umožňoval snížení trestu odnětí svobody v délce až sedmi osmin u pachatelů „vražd ze cti“ pokud např. oběť chytily při činu cizoložství. Toto bylo zrušeno již v roce 2003 po tlaku ze strany EU, ačkoliv „vraždy ze cti“ nejsou dosud považovány za vraždu s přitěžující okolností. Dříve často zneužívaný³⁹ článek regulující neslušné chování byl upřesněn zkonkretizován a zahrnuje nyní pouze pohlavní styk na veřejnosti a exhibicionismus.⁴⁰

Zdá se podivné, že po takovýchto ustanoveních jakoby z jiného světa, přichází vzápětí v návaznosti na nové pracovní právo prováděcí předpisy o pracovních podmínkách těhotných a kojících žen a pracovních podmínkách žen v nočních směnách, které mají za cíl ochranu zdraví při práci těhotných a těch krátce po porodu a téhož roku i zákon, který opravňuje úřednice využívat placenou mateřskou dovolenou po dobu šestnácti týdnů.⁴¹

Následně jsou přijímány zákony snažící se vyrovnat s největším problémem tureckých žen – násilím. Tak je přijat zákon o prevenci násilí proti ženám a aktualizován zákon na ochranu rodiny. Ještě v roce 2004 také vyšel zákon o samosprávách reagující na neúměrné

---

³⁹ *Dokladem tohoto tvrzení může být zákaz publikace románu „It's Enough, Don't Hurt My Skin!“, ve kterém autorka, oběť sexuálního zneužívání v dětství sdílela svůj příběh, a který byl zakázán právě na základě onoho zmíněného článku.*

⁴⁰ *Turkish Penal Code.* In: Women for Women's Human. Dostupné z: <http://www.wwhr.org/category/turkish-penal-code>.

⁴¹ European Union - Turkey. Regular report from the Commission on Turkey's. In: Commission's Regular reports progress towards accession. 2004. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/tr_tr_2004_en.pdf.

násilí páchané na ženách tím, že zavedl povinnost každého města s počtem nad 50.000 obyvatel vybudovat azylový dům pro oběti domácího násilí.

V roce 2010 byl k ústavě připojen dodatek o povolené pozitivní diskriminace žen. V zásadě však od roku 2006 můžeme hovořit o úplném zrovnoprávnění žen. Tak Komise od roku 2006 ve svých každoročních zprávách hlásí, že na poli legislativy již bylo docíleno maxima, a že se nyní Turecko musí koncentrovat na snahu převést tuto právní úpravu do praxe.⁴²

---

⁴² European Union - Turkey. Regular report from the Commission on Turkey's. In: Commission's Regular reports progress towards accession. 2004. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_tr_2004_en.pdf.

5 Životy žen v moderním Turecku

Ačkoliv byl učiněn velký pokrok v oblasti legislativy, stále se v Turecku nachází spousta faktorů, které ukazují, že rovnost pohlaví je jen vytouženým cílem. Zvláště v době sílící islamizace, se objevují obavy, že úspěchy, kterých bylo dosaženo, nemusí být trvalé. Např. v březnu tohoto roku prošel právní předpis, který odstranil možnost potratu z kompetencí státních nemocnic a tím znemožnil přístup většiny žen k potratům. Již teď jsou známy případy, kdy bylo i mladistvým obětím znásilnění odmítnuto podstoupit potrat právě kvůli tomuto kontroverznímu předpisu.⁴³

5.1 Domácí násilí a tzv. vraždy ze cti

Navzdory deklarované snaze vlády např. zřízením Komise pro násilí páchané na ženách a dětech (2005), či spolupráci s OSN na kampani „Stop domestic violence“ (2004), se situace ohledně násilí páchaného na ženách nijak nelepší. Podle turecké policie bylo 61 žen v roce 2013 zabito svými manžely nebo milenci, neoficiální odhady např. ze strany Turecké republikánské lidové strany hovoří až o čísle 800, z nichž 13 bylo tou dobou pod „ochranou policie“.⁴⁴ Domácímu násilí podle průzkumů iniciovaných často i ze strany EU až 40% žen dlouhodobě trpí domácím násilím, alarmující je, že pouze 4% z nich hledalo pomoc u policie a pouhé 1% využilo státní azylové domy. Příčin je více - kapacity azylových domů jsou zcela nedostatečné, např. provincie Sakarya, ve které žije 900 000 lidí, má dosud kapacitu jen 10 míst a často ani neplní svou základní funkci – ochranu anonymity svých chráněnek. Problematická je i role policie. Jsou známy případy obětí domácího násilí, které byly policejními příslušníky bez prošetření přesvědčovány k návratu domů. Navíc zde neexistuje žádná následná péče pro traumatizované ženy po propuštění z azylových domů.

Nejextrémnějším případem násilí na ženách je jistě fenomén „vražd ze cti“. Namísto toho, aby obětí vražd na obranu cti ubývalo, zdá se, že jich přibývá. V roce 2002 bylo takto

---

⁴³ Turkey pulse. In: Al-monitor: *The pulse of the Middle East*. Dostupné z: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/03/turkish-womens-right-to-choose-law-fails.html>

⁴⁴ Turkey pulse. In: Al-monitor: *Laws fail to stop violence against women*. Dostupné z: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/02/turkey-laws-fail-stop-violence-women.html#>

zabito 66 žen, v roce 2009 už mělo Turecko 953 ženských obětí.⁴⁵ V některých jihovýchodních provinciích se ještě stává, že dívky nejsou registrovány při narození. To brání v boji proti nuceným sňatkům a zločinům ve jménu cti, neboť tyto dívky a ženy nelze účinně chránit.⁴⁶ Naprosto nezachytitelným jevem jsou pak tzv. sebevraždy ze cti, které jsou páčány pod nátlakem rodiny, vydírání a výhrůžek, a které se tak rovnají vraždám.

Dalším výrazem toho, jak moc skutečnost zaostává za právem, je i stále rozšířená existence polygamie, která je zakázána již od Atatürkových reforem. V Turecku v nelegitimních svazcích žije okolo 187 000 žen, které tím pozbývají jakákoliv práva na ochranu v případě krutého zacházení.⁴⁷

5.2 Vzdělání a zaměstnanost

Co se týče vzdělání, je situace neuspokojivá, ačkoliv se podle zpráv Komise během posledních dvou dekad značně zlepšila a rozdíl v procentu chlapců a dívek se základním vzděláním se povedl výrazně zmenšit díky aktivitám vlády ve spolupráci s nevládními organizacemi. Největší úspěch zaznamenala vládní kampaň ve spolupráci s OSN nazvaná „Girls, go to school!“ Zatímco v roce 2003 okolo 253 000 dívek příslušného věku neabsolvovalo základní vzdělání, v roce 2010 to bylo již asi 53 000 a dále toto číslo klesá.⁴⁸

Přesto zde stále existuje velké množství dívek, převážně ve východních provinciích, kterým se základní vzdělání nedostává. Důvodem jsou předsudky k ženskému vzdělávání, dovolávání se „tradičních hodnot“ ze strany rodinných příslušníků, či chudoba, kdy se upřednostňuje vzdělání chlapců před dívkami.⁴⁹

---

⁴⁵ *Zabít ženu v Turecku*. In: ČT 24: Blog Julie Urbisové. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/blogy/pohledem-julie-urbisove/116517-zabit-zenu-v-turecku/>.

⁴⁶ European Union - Turkey. Regular report from the Commission on Turkey's. In: Commission's Regular reports progress towards accession. 2006. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/nov/tr_sec_1390_en.pdf.

⁴⁷ *Práva žen v Turecku: V turecku je mnohoženství stále aktuální*. In: Euractiv [online]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/v-turecku-je-mnohozenstvi-stale-aktualni-potvrzuje-studie-008374>.

⁴⁸ European Union - Turkey. Regular report from the Commission on Turkey's. In: Commission's Regular reports progress towards accession. 2011. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/tr_rapport_2011_en.pdf.

⁴⁹ *Educational rights for women remain motionless in Turkey*. In: The Pendulum: Elon University's Student News Organization. Dostupné z: <http://www.elonpendulum.com/2013/04/educational-rights-for-women-remain-motionless-in-turkey/>.

Vzdělání dívek je vnímáno jako irelevantní vzhledem k jejich očekávanému brzkému sňatku. V současnosti studuje pouhých 18% tureckých žen ve věku 18-24 let, zatímco evropský průměr je 61%.⁵⁰ Komplikujícím faktorem v boji proti tomuto problému je již zmíněná skutečnost, že některé dívky nejsou při narození registrovány, a tak nepodléhají kontrole úřadů. To souvisí s celkovým společenským vnímáním žen v Turecku.

Také zaměstnanost žen není z pohledu EU optimální. Zatímco zaměstnanost mužů je 71,4% , u žen je to pouhých 24% (průměr EU je okolo 60%) a toto číslo dále klesá⁵¹. Je to dáno také tím, že až třetina žen pracuje jako neoficiální „rodinná pracovnice“ v zemědělství. Jejich příjmy jsou až o polovinu zkracovány, tyto ženy nejsou nikde oficiálně registrovány, tudíž se na ně nevztahuje sociální zabezpečení.⁵² To se týká především zemědělského venkova. Ve městě ženy pracují zejména v sektoru služeb. V průmyslovém sektoru ženy pracují nejčastěji na nekvalifikovaných výrobních pozicích a podle údajů ILO pobírají v průměru dvakrát méně peněz než muži.⁵³ Ženy zastávají pouze 12,5% postů na vyšších státních funkcích. Nicméně, účast žen v některých profesích je poměrně silná; ženy tvoří přibližně 30% právníků, akademiků a lékařů. V červenci 2005 byla žena poprvé zvolena za předsedkyni Ústavního soudu.⁵⁴

S touto situací se vláda pokouší bojovat, a tak např. v roce 2009 vznikl Parlamentní výbor pro rovné příležitosti mužů a žen. Tato snaha je ovšem dlouhodobě neefektivní a zdá se být výsměchem, když si připomeneme některá prohlášení nejvýznamnějších politických činitelů v Turecku na adresu žen (viz dále).

---

⁵⁰ *Ako sa majú turecké ženy?*. In: EurActiv. Dostupné z: <http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/clanok/ako-sa-maju-turecke-zeny#sthash.brLurDAC.dpuf>.

⁵¹ *Educational rights for women remain motionless in Turkey*. In: The Pendulum: Elon University's Student News Organization. Dostupné z: <http://www.elonpendulum.com/2013/04/educational-rights-for-women-remain-motionless-in-turkey/>.

⁵² *Zdůrazňováno zrovna v několika zprávách Komise*.

⁵³ ILO report: 'Global Employment Trends for Women' (March 2009).

⁵⁴ European Union - Turkey. Regular report from the Commission on Turkey's. In: Commission's Regular reports progress towards accession. 2011. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/tr_rapport_2011_en.pdf.

5.3 Obraz ženy na veřejnosti

Stereotypní pohled na ženu se nedaří změnit. Dokonce i nyní většina tureckých učebnic zpravuje děti od útlého věku (konkrétně učebnice pro 1. – 3. třídu) o předurčení žen k tradiční roli v domácnosti. Nejsou vzácností zmínky o tom, že domácí práce jsou povinností ženy.⁵⁵ Tento obraz se přenáší i do médií, což je také kritizováno Komisí.

Velice viditelný je tento společenský problém i na chování politických špiček země. Pokud si předseda AKP v okrese Kirikkale Mehmet Demir dovolí na facebookovém profilu obhajovat názor, že „je občas možné ženy mírným výpraskem usměrnit“ bez jakýchkoliv následků, pak je nemožné věřit, že se pohybujeme v moderní společnosti vyznávající rovnost.⁵⁶

Také premiér Erdogan je znám svými výroky na adresu žen, konkrétně tvrzením, že „to, co se ženy očekává, jsou tři děti“. Premiér není z těch, kteří by zůstali u prohlášení, a tak usilovně pracuje na tom, aby tomu dopomohla i vláda, takže jsou v současnosti odpouštěny studentské půjčky mladým novomanželům, rodiny se třemi dětmi požívají výrazných daňových úlev a požívají i jiných zvýhodnění. Zaměstnanost žen nyní po letech opět klesá.⁵⁷

Komise dále upozorňuje, že dokumenty, které zveřejňuje Turecký náboženský úřad Diyanet⁵⁸ na svých webových stránkách, obsahují diskriminační nářázky na ženy. Např. výraznou vlnu nevole vzbudilo prohlášení Diyanetu, že ženy se mají zdržet jakéhokoliv flirtování a krášlení, aby „nedráždily muže“. A ačkoliv tato instituce nemá žádnou přímou nařizovací moc, její vliv na veřejné mínění je nepopiratelný.⁵⁹

Jedním z důvodů, proč je vliv na média a veřejné mínění ze strany žen tak malý, je i nedostatečná reprezentace žen v politických funkcích, jež je také aspektem, který EU Turecku neustále vytýká. Turecko se navzdory výraznému zlepšení drží na polovině evropského

⁵⁵ A review of the 1-3 grade school books in Turkey. In: USTUNDAG, Nazan. Human Rights Resource Center]. Dostupné z: <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/studies/turkeyschoolbooks.shtml>.

⁵⁶ *Messages against domestic violence mark Women's Day*. In: Today's Zaman. Dostupné z: <http://www.todayszaman.com/news-309175-messages-against-domestic-violence-mark-womens-day.html>.

⁵⁷ *Turkish Employers See Losing Women as Erdogan Plans More Births*. In: Bloomberg. Dostupné z: <http://www.bloomberg.com/news/2013-11-26/turkish-employers-see-losing-women-as-erdogan-plans-more-births.html>.

⁵⁸ *Turecký náboženský úřad*.

⁵⁹ *Turkey's Catalog of Sins: Religious Authority Warns Women against Perfume, Flirtation*. In: Spiegel online International. Dostupné z: Turkey's Catalog of Sins: Religious Authority Warns Women against Perfume, Flirtation.

průměru. Od roku 1935 do roku 2002 nepřesáhlo procento žen v politice 5%. To se povedlo až roku 2007 (9%) a 2011 (14%), od roku 2011 už k navýšení nedošlo.

6 Závěr

Pokusila jsem se zde nastínit životní podmínky žen v Turecku de iure i de facto. Skutečnost, že v současné době dosahují práva žen v Turecku úrovně Evropské unie, je velice uspokojivá. Ačkoliv ještě neuplynula ani dekáda od doby, kdy pozbyly platnosti předpisy, které by s přehledem snesla leccjaká ranně středověká společnost, nyní již součástí právního řádu nejsou žádná závažná diskriminující ustanovení. Ovšem realita, které ženy v Turecké republice čelí, tak příjemná není. Domácí násilí, nedostatečné vzdělání i zaměstnanost, celkový postoj společnosti k rozvoji žen a další zmíněné problémy, se kterými se turecká společnost potýká, nám připomínají, že právo je v první řadě ideálem, o který bychom měli usilovat.

Zároveň i aktuální politická situace v zemi je silně znepokojivá a my s napětím můžeme očekávat budoucí vývoj. Tak jako právní ochrana žen stále čeká na své skutečné naplnění, tak i koncept sekularizované společnosti, je i po desítkách let pouze iluzí a přáním některých. Je zřejmé, že změna principů, které byly součástí turecké společnosti po stovky let, nemůže nastat ze dne na den. Zaběhlé chování a uvažování lidí právní předpisy, které se nevyvinuly spolu s jejich kulturou, které nevycházejí z jejich vlastní filozofie, a které nereflktují jejich historický vývoj, mění jen stěží.

Doufejme, že je to vůbec možné, a že tento stav nastane dříve, než se násilně sekularizovaná společnost navrátí ke svým kořenům a než zvenčí vnucená práva žen zcela zavrhne. Doufejme, že mezinárodní společenství i organizace bojující za důstojné životy žen v Turecku, budou natolik silné, aby dokázaly udržet radikální islamismus v mešitách.

Na závěr si dovoluji vyjádřit názor, že navzdory problémům s tím souvisejícím, je cesta pro zlepšení postavení tamějších žen právě v evropské integraci, která se však jeví stále nepravděpodobnější. Veškeré výše zmíněné problémy a smutné události, statistiky a skutečnosti, se týkaly převážně a někdy i výlučně, východní části země. Platí, že čím blíže geograficky Evropě v Turecku žijete, tím více se vaše životy blíží evropským standardům a podléhají evropským vlivům. Kdyby se Turecko přiblížilo Evropě skrz integraci do Evropské unie, tyto vlivy by mohly snadněji proniknout celou zemí a pozvednout tak úroveň lidských

životů na vzdálenější straně Turecka i ve skutečnosti, nejen v právním řádu. Přes uvedená fakta je svým způsobem uklidňující, že se zdejší právo dále nepodílí na nerovnosti pohlaví. Tento pokrok mi také umožňuje doufat, že jednou turecká společnost dosáhne evropského standardu i ve skutečném vnímání tamějších žen.

7 Přehled použitých pramenů

7.2 Literatura

COHEN, Joshua. *Interkulturní dialog o lidských právech: západní, islámské a konfuciánské perspektivy*. Vyd. 1. Překlad Alena Bakešová. Praha: Filosofia, 2008, 490 s. Filosofie a sociální vědy, 28. ISBN 978-807-0072-820.

Encyclopedia of women and Islamic cultures. Editor Suad Joseph, Afsāneh Najmābādi. Leiden: Brill, 2003, 45 s. s. 146-147. ISBN 90-041-3247-3.

KANDIYOTI, Deniz a Ayşe SAKTANBER. *Fragments of culture: the everyday of modern Turkey*. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 2002, ix, 350 p. ISBN 08-135-3082-2.

KIA, Mehrdad. *Daily life in the Ottoman Empire*. Santa Barbara, Calif.: Greenwood, c2011, xxiii, 294 p. Greenwood Press "Daily life through history" series. ISBN 978-0313336928

PEIRCE, Leslie P. *The imperial harem: women and sovereignty in the Ottoman Empire*. New York: Oxford University Press, 1993, xii, 374 p. Studies in Middle Eastern history (New York, N.Y.). ISBN 01-950-7673-7.

PEK, Jiří. *Významné změny v Tureckém právním systému pod tlakem EU (v procesu jejich sbližování)* [online]. 2013 [cit. 2014-04-09]. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta právnická. Katedra veřejné správy. Vedoucí práce Květoslav Růžička. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/handle/11025/7394>

PLAVEC, Jaroslav. *Vnější vztahy Evropské unie se zaměřením na Turecko* [online]. 2012 [cit. 2014-04-09]. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta právnická. Vedoucí práce Forejtová Monika. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/handle/11025/5031>

Rovnost a diskriminace. Vyd. 1. Editor Michal Bobek, Pavla Boučková, Zdeněk Kühn. V Praze: C.H. Beck, 2007, xlviiii, 471 s. Beckova edice ABC. ISBN 978-807-1795-841.

SVÁČKOVÁ, Marie. *Lidská práva v procesu přistupování Turecka k EU* [online]. 2009 [cit. 2014-04-09]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Hubert Smekal. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/178618/fss_b/>.

7.2 Internet

Ako sa majú turecké ženy?. In: *EurActiv* [online]. 2006 [cit. 2014-04-08]. Dostupné z:<http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/clanok/ako-sa-maju-turecke-zeny#sthash.brLurDAC.dpuf>

A review of the 1-3 grade school books in Turkey according to the human rights and gender equality criteria. In: USTUNDAG, Nazan. *Human Rights Resource Center* [online]. 2001 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z:<http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/studies/turkeyschoolbooks.shtm>

ÇAKIR, Serpil. Feminism and Feminist History-Writing in Turkey: The Discovery of Ottoman Feminism. *Aspasia*. 2007, vol. 1, issue 1, s. 61-83. DOI: <http://dx.doi.org/10.4324/9781315836089>.

DAGI, Ihsan D., Kenneth A. SCHULTZ a Michael SMITH. Democratic transition in Turkey, 1980–83: the impact of European diplomacy. *Middle Eastern Studies*. 1996, vol. 32, issue 2, s. 65-83. DOI: http://dx.doi.org/10.1163/9789004214149_005.

Educational rights for women remain motionless in Turkey. In: *The Pendulum: Elon University's Student News Organization* [online]. 2013 [cit. 2014-04-08]. Dostupné z: <http://www.elonpendulum.com/2013/04/educational-rights-for-women-remain-motionless-in-turkey/>

EU demand new Turkish penal code. In: BBC News [online]. 2004 [cit. 2014-04-06]. Dostupné z:<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3672834.stm>

EU. European Parliament report on gender equality in Turkey. In: *European Parliament reports*. 2010. Dostupné z: http://www.wunrn.com/news/2012/05_12/05_21/052112_turkey2.htm

European Union - Turkey. Regular report from the Commission on Turkey's. In: *Commission's Regular reports progress towards accession*. 2011. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/tr_rapport_2011_en.pdf

HUDSON, Alexandra. Loyalty to embattled Erdogan lies deep in Turkey's pious heartlands. In: *Reuters* [online]. Turkey, 2014 [cit. Sat Mar 29, 2014 7:57am EDT]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2014/03/29/us-turkey-election-konya-idUSBREA2S09L20140329>

Laws fail to stop violence against women. In: *Al-monitor: The pulse of the Middle East* [online]. 2014 [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/02/turkey-laws-fail-stop-violence-women.html#>

LEWIS, Bernard. Some Reflections on the Decline of the Ottoman Empire. *Studia Islamica*. 1958, issue 9, s. 111-. DOI: 10.2307/1594978. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1594978?origin=crossref>

Messages against domestic violence mark Women's Day. In: *Toda'ys Zaman* [online]. 2013 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.todayszaman.com/news-309175-messages-against-domestic-violence-mark-womens-day.html>

OSN. CEDAW. In: *United Nation Treaty Collection*. 1979. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&lang=en

Práva žen v Turecku. Štefan Fiüle: *Evropský komisař pro rozšíření a politiku sousedství*. Brusel, 2010. Dostupné z: file:///C:/Users/notebook/Downloads/s10_191_cs.pdf

Práva žen v Turecku: V Turecku je mnohoženství stále aktuální. In: *Euractiv* [online]. 2011 [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/v-turecku-je-mnohozenstvi-stale-aktualni-potvrzuje-studie-008374>

Republic of Turkey. Hihglights of the newTurkish civil code with the regard to the Copenhagen political criteria. In: *Secretariat General for EU Affaires*. 1998. Dostupné z: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:li_ZausyCuEJ:insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/data/ab_turkiye/1.doc+&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

SAKTANBER, Ayşe. Women and the Iconography of Fear: Islamization in Post-Islamist Turkey. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. 2006, vol. 32, issue 1, s. 21-31. DOI: 10.1086/505890. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/10.1086/505890>

Turkey's Catalog of Sins: Religious Authority Warns Women against Perfume, Flirtation. In: *Spiegel online International* [online]. 2008 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.spiegel.de/international/world/turkey-s-catalog-of-sins-religious-authority-warns-women-against-perfume-flirtation-a-556262.html>

Turkish Employers See Losing Women as Erdogan Plans More Births. In: *Bloomberg* [online]. 2013 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.bloomberg.com/news/2013-11-26/turkish-employers-see-losing-women-as-erdogan-plans-more-births.html>

Turkish Penal Code. In: *Women for Women's Human Rights* [online]. 2005 [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: <http://www.wwhr.org/category/turkish-penal-code>

Turkey. The 1961 Turkish contitution. In: *Collection of Laws*. 1960. Dostupné z: <http://www.anayasa.gen.tr/1961constitution-text.pdf>

4320/1998. *Turkey's Domestic Violence Law: Protection of the Family*. Turkey: Law collection, 1998. Dostupné z: <http://play.learningpartnership.org/en/resources/legislation/nationallaw/turkey>